

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน

ประวัติศาสตร์

ม.๒

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง

รศ.ณรงค์ พ่วงพิศ
รศ.วุฒิชัย มูลศิลป์

ผู้ตรวจ

ผศ.ดร.ณัฐพล อยู่รุ่งเรืองศักดิ์
นางวชิราวรรณ บุญนาค
นางสาวพจมาลย์ เพ็งปาน

บรรณาธิการ

รศ.ดร.ศิริพร ดาบเพชร

ปีที่พิมพ์ ๒๕๖๘

พิมพ์ครั้งที่ ๑

จำนวนพิมพ์ ๓๐,๐๐๐ เล่ม

ISBN : 978-616-606-113-0

รหัสสินค้า ๒๒๑๓๐๙๘

A* อักษร
www.aksorn.com

จัดพิมพ์และจำหน่ายทั่วประเทศโดย
บริษัท อักษรเจริญทัศน์ อจก. จำกัด
142 ถนนตะนาว เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200
โทร. 0 2622 2999 (อัตโนมัติ 20 คู่สาย)
พิมพ์ที่: บริษัท ไทยรับกล่า จำกัด โทร. 0 2903 9101-6

สงวนลิขสิทธิ์

ห้ามมิให้ทำซ้ำ คัดลอก เลียนแบบ ทำสำเนา สแกน จำลองมาจากต้นฉบับ หรือแปลงเป็นรูปแบบอื่น
ในวิธีการต่าง ๆ ทั่ววิธี ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน และห้ามใช้หรือยัดใส่ข้อมูลใดส่วนหนึ่ง
เพื่อวัตถุประสงค์ในการฝึก พัฒนา เทคโนโลยีระบบปัญญาประดิษฐ์ (AI) หรือระบบเทคโนโลยีอื่นๆ

คำนำ

ประวัติศาสตร์เป็นวิชาที่จะช่วยทำให้ผู้เรียนเข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติอย่างต่อเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบัน และการเปลี่ยนแปลงหรือความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ต่าง ๆ ช่วยให้เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย ตลอดจนมีความรัก ความภาคภูมิใจในความเป็นไทย

ทั้งนี้ หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม (ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑) สาระที่ ๔ ประวัติศาสตร์ ได้ระบุตัวชี้วัดที่ผู้เรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ จะต้องบรรลุ ได้แก่

ประเมินความน่าเชื่อถือของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในลักษณะต่าง ๆ วิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างความจริงกับข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ เห็นความสำคัญของการตีความหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่น่าเชื่อถือ อธิบายพัฒนาการทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของภูมิภาคเอเชีย ระบุความสำคัญของแหล่งอารยธรรมโบราณในภูมิภาคเอเชีย วิเคราะห์พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยาและธนบุรีในด้านต่าง ๆ วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความมั่นคงและความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรอยุธยา ระบุภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยสมัยอยุธยาและธนบุรี และอิทธิพลของภูมิปัญญาดังกล่าวต่อการพัฒนาชาติไทยในยุคต่อมา

ในการเรียบเรียงหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ ม. ๒ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ เล่มนี้ เรียบเรียงขึ้นตรงตามตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง เพื่อให้ผู้เรียนได้รับสาระความรู้ตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็นหน่วยการเรียนรู้ แต่ละหน่วยการเรียนรู้มีการระบุตัวชี้วัดระหว่างทางและ**ตัวชี้วัดปลายทาง** ที่สถานศึกษาสามารถนำไปปรับใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ที่ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ เพื่อนำไปสู่การเกิดสมรรถนะสำคัญ รวมทั้งปรับปรุงรูปเล่มให้มีความทันสมัย น่าอ่านมากขึ้น โดยจัดทำเป็นรายชั้นปี ชั้นปีละ ๑ เล่ม

อย่างไรก็ตาม การจะศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ให้ประสบความสำเร็จ จำเป็นจะต้องศึกษาเพิ่มเติมจากแหล่งข้อมูลอื่น ๆ ประกอบด้วย หรือให้ผู้เรียนได้พบเห็นกับของจริงก็จะยิ่งเพิ่มพูนประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียนได้มากยิ่งขึ้น

คณะผู้เรียบเรียงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ ม. ๒ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ เล่มนี้ จะช่วยอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาประวัติศาสตร์ ช่วยให้ผู้เรียนได้รับสาระความรู้ เห็นคุณค่า และตระหนักในความสำคัญของวิชาประวัติศาสตร์ สามารถนำวิธีการทางประวัติศาสตร์มาใช้ได้อย่างเป็นระบบ และเป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิต รวมทั้งสัมฤทธิ์ผลทางการศึกษาตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ได้เป็นอย่างดี

คณะผู้เรียบเรียง

สารบัญ

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑

หลักฐานทางประวัติศาสตร์

๑. ขั้นตอนของวิธีการทางประวัติศาสตร์
๒. หลักฐานทางประวัติศาสตร์
๓. การประเมินคุณค่าของหลักฐาน
๔. การตีความหลักฐาน
๕. การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

๑
๒
๔
๖
๑๐
๑๔

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒

พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา

๑. การสถาปนาอาณาจักรอยุธยา
๒. ปัจจัยที่มีผลต่อความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรอยุธยา
๓. พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของอาณาจักรอยุธยา
๔. การเสื่อมอำนาจของอาณาจักรอยุธยา
๕. ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยสมัยอยุธยา

๑๗
๒๐
๒๓
๒๔
๔๗
๕๓

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓

พัฒนาการของอาณาจักรธนบุรี

๑. การสถาปนาอาณาจักรธนบุรี
๒. ปัจจัยที่มีผลต่อความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรธนบุรี
๓. พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของอาณาจักรธนบุรี
๔. การเสื่อมอำนาจของอาณาจักรธนบุรี
๕. ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยสมัยธนบุรี

๖๕
๖๖
๖๗
๖๘
๘๐
๘๑

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔

บุคคลสำคัญในสมัยอยุธยาและสมัยธนบุรี

๑. ประวัติและผลงานของบุคคลสำคัญในสมัยอยุธยา
๒. ประวัติและผลงานของบุคคลสำคัญในสมัยธนบุรี

๘๙

๙๐

๑๐๕

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๕

พัฒนาการของภูมิภาคต่างๆ ในทวีปเอเชีย

๑. ภูมิภาคเอเชียตะวันออก
๒. ภูมิภาคเอเชียใต้
๓. ภูมิภาคเอเชียตะวันตกเฉียงใต้
๔. ภูมิภาคเอเชียกลาง

๑๑๔

๑๑๗

๑๒๕

๑๓๓

๑๓๙

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๖

แหล่งอารยธรรมในทวีปเอเชีย

๑. แหล่งอารยธรรมตะวันออกในทวีปเอเชีย
๒. อิทธิพลของอารยธรรมโบราณที่มีต่อทวีปเอเชียในปัจจุบัน
๓. แหล่งมรดกโลกในทวีปเอเชีย

๑๔๕

๑๔๖

๑๕๗

๑๖๔

บรรณานุกรม

๑๗๐

หน่วยการเรียนรู้ที่

๑

หลักฐานทางประวัติศาสตร์

วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
เป็นตัวอย่างหลักฐานชั้นต้นที่ใช้ศึกษา
ประวัติศาสตร์ไทยสมัยอยุธยา

วิชาประวัติศาสตร์มีกระบวนการแสวงหาคำตอบของเรื่องราวในอดีตอย่างเป็นระบบ ที่เรียกว่า วิธีการทางประวัติศาสตร์ โดยมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือในการสืบค้นร่องรอยของอดีต ดังนั้นหลักฐานจึงมีความสำคัญอย่างมากในการศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ แต่หลักฐานอาจมีการสอดแทรกด้วยอคติหรือแฝงด้วยจุดมุ่งหมายต่างๆ ของผู้สร้างหลักฐาน ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์จึงต้องพิจารณาตรวจสอบหลักฐานก่อนนำไปใช้ศึกษาด้วยความรอบคอบ

การเรียนรู้เกี่ยวกับการประเมินความน่าเชื่อถือของหลักฐานก่อนนำหลักฐานมาวิเคราะห์ตีความ จะทำให้ได้ข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ที่น่าเชื่อถือและถูกต้องใกล้เคียงความจริงมากที่สุด

ตัวชี้วัด

- ประเมินความน่าเชื่อถือของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในลักษณะต่าง ๆ (ส ๔.๑ ม.๒/๑)
- วิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างความจริงกับข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ (ส ๔.๑ ม.๒/๒)
- เห็นความสำคัญของการตีความหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่น่าเชื่อถือ (ส ๔.๑ ม.๒/๓)

สาระการเรียนรู้แกนกลาง

- วิธีการประเมินความน่าเชื่อถือของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในลักษณะต่าง ๆ อย่างง่าย ๆ เช่น การศึกษาภูมิหลังของผู้ทำหรือผู้เกี่ยวข้อง สาเหตุ ช่วงระยะเวลา รูปแบบของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น
- ตัวอย่างการประเมินความน่าเชื่อถือของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ไทยที่อยู่ในท้องถิ่นของตนเอง หรือหลักฐานสมัยอยุธยา (เชื่อมโยงกับ มฐ. ส ๔.๓)
- ตัวอย่างการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ในสมัยอยุธยาและธนบุรี (เชื่อมโยงกับ มฐ. ส ๔.๓) เช่น ข้อความบางตอนในพระราชพงศาวดารอยุธยา จดหมายเหตุชาวต่างชาติ
- การแยกแยะระหว่างข้อมูลกับความคิดเห็น รวมทั้งความจริงกับข้อเท็จจริงจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์
- ตัวอย่างการตีความข้อมูลจากหลักฐานที่แสดงเหตุการณ์สำคัญในสมัยอยุธยาและธนบุรี
- ความสำคัญของการวิเคราะห์ข้อมูลและการตีความทางประวัติศาสตร์

๑. ขั้นตอนของวิธีการทางประวัติศาสตร์

ก่อนกล่าวถึงหลักฐานทางประวัติศาสตร์อย่างละเอียด นักเรียนควรทบทวนขั้นตอนต่าง ๆ ของวิธีการทางประวัติศาสตร์ เพื่อจะได้เข้าใจความสำคัญของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้ดียิ่งขึ้น

วิธีการทางประวัติศาสตร์ประกอบด้วย ๕ ขั้นตอนตามลำดับ ดังนี้

การกำหนดเป้าหมายหรือประเด็นคำถามที่ต้องการศึกษา

การกำหนดเป้าหมายหรือประเด็นคำถามที่ต้องการศึกษาเกิดจากความสงสัยในความรู้เดิมที่ได้รับรู้ ได้ค้นคว้ามา เพราะมีข้อมูลไม่ชัดเจนหรือขัดแย้งกัน ทำให้อยากรู้ว่าเรื่องราวที่ถูกต้องหรือที่น่าจะเป็นจริงคืออย่างไร ความสนใจ ความอยากรู้ด้วยตนเองจะนำไปสู่การศึกษาค้นคว้าที่ลึกซึ้งอย่างต่อเนื่องด้วยความกระตือรือร้น ไม่น่าเบื่อหน่าย แต่ถ้าเลือกประเด็นศึกษาโดยตนเองไม่สนใจหรือเลือกตามคำแนะนำของคนอื่น ผลอาจจะนำไปในทางตรงกันข้าม

การกำหนดเป้าหมายหรือประเด็นคำถามที่ต้องการศึกษาควรเริ่มจากเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง สังคม วัฒนธรรม ภูมิปัญญา เพราะมีหลักฐานการค้นคว้ามาก จะช่วยให้นักเรียนมีความรู้เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการค้นคว้าที่ลึกซึ้งต่อไปได้ดี

การค้นหาและรวบรวมหลักฐาน

การค้นหาและรวบรวมหลักฐานเป็นการสืบค้นและรวบรวมหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายหรือประเด็นคำถามที่จะศึกษา ซึ่งหลักฐานทางประวัติศาสตร์แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ดังนี้

๑) **หลักฐานขั้นต้นหรือหลักฐานปฐมภูมิ** เป็นหลักฐานที่ทำขึ้นในช่วงเวลานั้น หรือเขียนขึ้นโดยบุคคลที่เกี่ยวข้องหรือรู้เห็นเหตุการณ์นั้นด้วยตนเองโดยตรง เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ จารึก ภาพถ่ายร่วมสมัย เอกสารราชการ กฎหมาย ประกาศ สุนทรพจน์ บันทึกของชาวต่างชาติ หรือบันทึกความทรงจำของผู้ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ ถือว่ามีความน่าเชื่อถือสูง แต่ผู้ศึกษาควรพึงระวังในการใช้ด้วยเช่นกัน เพราะหลักฐานบางอย่างอาจสอดแทรกอคติหรือความคิดเห็นส่วนตัว ไม่เป็นกลาง

๒) **หลักฐานชั้นรองหรือหลักฐานทุติยภูมิ** เป็นหลักฐานที่ทำขึ้น หรือเขียนขึ้นภายหลังจากเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้น โดยผู้บันทึกไม่ได้รู้เห็นเหตุการณ์ด้วยตนเองโดยตรง หากเขียนขึ้นในภายหลังโดยอาศัยจากการค้นคว้าข้อมูลจากหลักฐานขั้นต้น หลักฐานชั้นรอง เช่น บทความ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือประวัติศาสตร์ต่าง ๆ

อย่างไรก็ดี ในการรวบรวมหลักฐานควรใช้หลักฐานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะศึกษาอย่างรอบด้าน ทั้งหลักฐานขั้นต้นและหลักฐานชั้นรอง หลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรและหลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร

การวิเคราะห์หลักฐาน

การวิเคราะห์หลักฐานเป็นการตรวจสอบ ประเมินคุณค่าหรือความน่าเชื่อถือของหลักฐาน และตีความหลักฐานอย่างเป็นเหตุเป็นผล มีความเป็นกลาง และปราศจากอคติ โดยการประเมินคุณค่าของหลักฐาน แบ่งเป็น ๒ วิธี ดังนี้

๑) **การประเมินคุณค่าภายนอก** เป็นการประเมินหลักฐานจากสภาพที่ปรากฏภายนอกว่าเป็นของแท้ ถูกต้องตามยุคสมัยหรือไม่ เช่น กระดาษที่ใช้เขียนหรือบันทึกเป็นของเก่าจริงหรือทำขึ้นเลียนแบบ มีใช้กันในสมัยนั้นหรือไม่ หรือวัสดุที่ใช้เขียนเป็นของร่วมสมัยหรือไม่

๒) **การประเมินคุณค่าภายใน** เป็นการประเมินข้อมูลที่อยู่ในหลักฐานว่าถูกต้องหรือไม่ เช่น ชื่อบุคคล สถานที่ ช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์ หรือสำนวนภาษาที่ใช้มีในสมัยนั้นหรือไม่

เมื่อทำการประเมินความน่าเชื่อถือของหลักฐานแล้ว จากนั้นนำหลักฐานมาวิเคราะห์ตีความว่าให้ข้อมูลที่เชื่อถือจริงอะไรบ้าง โดยพิจารณาด้วยความละเอียดรอบคอบ วางตัวเป็นกลาง ปราศจากอคติ และไม่รีบด่วนสรุปทั้งที่มีข้อมูลไม่เพียงพอ

การสรุปข้อเท็จจริง

การสรุปข้อเท็จจริงเป็นการตอบประเด็นคำถามหรือเป้าหมายที่ต้องการศึกษา ด้วยการเลือกสรรข้อเท็จจริงจากหลักฐานที่ผ่านการวิเคราะห์ตรวจสอบแล้วอย่างเคร่งครัด ด้วยความละเอียดรอบคอบ เป็นกลาง และอภิปรายตามบริบทของช่วงเวลา โดยไม่ใช้ค่านิยม ความคิดเห็นส่วนตัวของคนในยุคปัจจุบันไปตัดสินพฤติกรรมของคนในอดีต เพราะอดีตกับปัจจุบันมีความแตกต่างกัน ต้องพยายามเข้าใจความคิดของคนในอดีต

การนำเสนอเรื่องที่ศึกษาและอธิบายได้อย่างสมเหตุสมผล

การนำเสนอเรื่องที่ศึกษาเป็นขั้นตอนสุดท้ายของวิธีการทางประวัติศาสตร์ เป็นการนำเสนอข้อมูลด้วยการอธิบายเรื่องราวอย่างเป็นเหตุเป็นผล มีความสอดคล้องต่อเนื่อง ด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ชัดเจน มีรูปแบบการนำเสนอที่น่าสนใจ ตลอดจนมีการอ้างอิงหลักฐานหรือแหล่งที่มาของข้อมูล เพื่อให้งานทางประวัติศาสตร์มีคุณค่าและมีความหมาย

จะเห็นได้ว่า การค้นหาและรวบรวมหลักฐานซึ่งเป็นขั้นตอนที่ ๒ ถือเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมากและมีผลต่อขั้นตอนต่อไปของวิธีการทางประวัติศาสตร์ทั้งหมด หากรวบรวมหลักฐานไม่สมบูรณ์ หลักฐานที่ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา หลักฐานที่ไม่เป็นกลาง หรือหลักฐานที่ไม่น่าเชื่อถือเพียงพอ ก็จะทำให้การวิเคราะห์ การเขียนงานทางประวัติศาสตร์ขาดความน่าเชื่อถือหรือเกิดความผิดพลาดได้

๒. หลักฐานทางประวัติศาสตร์

ในการเขียนงานทางประวัติศาสตร์ หลักฐานทางประวัติศาสตร์มีความสำคัญในขั้นตอนที่เริ่มทำการศึกษาค้นคว้า ถ้าใช้หลักฐานที่ไม่ดี ไม่น่าเชื่อถือ ผลงานที่เรียบเรียงก็จะเป็นที่ยอมรับในที่นี้จะขอยกตัวอย่างหลักฐานทางประวัติศาสตร์สมัยอยุธยาและสมัยธนบุรีทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษรและที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรเป็นสำคัญ เพื่อให้สอดคล้องกับเรื่องที่นักเรียนจะศึกษาต่อไป

๒.๑ หลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร

พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์
เรียบเรียงขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๓ ถือเป็นพระราชพงศาวดาร
กรุงศรีอยุธยาฉบับเก่าแก่ที่มีความถูกต้องมากที่สุด
เชิงเนื้อหาและศักราช

ในส่วนที่เป็นหลักฐานของไทย มีพระราชพงศาวดารฉบับต่าง ๆ ที่สำคัญ เช่น (๑) พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ (๒) พระราชพงศาวดารฉบับบริติชมิวเซียม และ (๓) พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา การตั้งชื่อพระราชพงศาวดารดังกล่าวมีอยู่หลายลักษณะ เช่น ตั้งตามชื่อผู้พบ [คือ ตัวอย่าง (๑)] ตั้งตามสถานที่เก็บ [คือ ตัวอย่าง (๒)] หรือตั้งตามผู้ตรวจแก้ [คือ ตัวอย่าง (๓)] ซึ่งพระบาทสมเด็จพระ

จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีลายพระหัตถ์ตรวจแก้]

ตัวอย่างหลักฐานดังกล่าวข้างต้น พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ ได้ถูกตั้งชื่อเพื่อเป็นเกียรติแก่หลวงประเสริฐอักษรนิติ์ ผู้พบต้นฉบับเป็นสมุดไทยดำและนำมามอบให้แก่หอพระสมุดวชิรญาณเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ พระราชพงศาวดารฉบับนี้เป็นที่ยอมรับกันว่ามีค่าถูกต้องทั้งศักราชและเหตุการณ์ที่กล่าวถึง เพราะเขียนขึ้นจากหลักฐานที่เป็นจดหมายเหตุโหร จดหมายเหตุจากหอหนังสือหรือหอสมุดหลวง และจากพระราชพงศาวดาร รวมให้อยู่ในที่เดียวกันเมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๓ ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช อย่างไรก็ตาม ข้อความในพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์เขียนไว้อย่างสั้น ๆ จึงอาจทำให้เข้าใจเหตุการณ์ได้ยาก

พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ได้กล่าวถึงเรื่องราว เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยา ๒๖ ปี กล่าวคือ ตั้งแต่การสถาปนาพระพุทธเจ้า เจ้าพเนงเชิงเมื่อ จ.ศ. ๖๘๖ (พ.ศ. ๑๘๖๗) จนถึง จ.ศ. ๙๖๖ (พ.ศ. ๒๑๔๗) ในรัชกาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

พระราชพงศาวดารฉบับบริติชมิวเซียม ต้นฉบับเก็บรักษาไว้ที่บริติชมิวเซียม กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ กล่าวถึงเรื่องราวก่อนสร้างกรุงศรีอยุธยา เหตุการณ์สมัยอยุธยา ธนบุรี การสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์จนถึง พ.ศ. ๒๓๒๗ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

สำหรับ พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา มีความสำคัญ คือ มีการตรวจสอบและชำระในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระองค์ทรงตรวจสอบและทรงแก้ไขด้วย จึงเรียกว่า ฉบับพระราชหัตถเลขา ต่อมาสมเด็จพระมหาธรรมราชาแห่งสุพรรณภูมิทรงพระนิพนธ์คำอธิบายเรื่องราวต่าง ๆ โดยมีการตรวจสอบกับหลักฐานต่าง ๆ ทั้งของไทยและของต่างประเทศที่เกี่ยวกับไทย จึงทำให้เข้าใจเรื่องราว เหตุการณ์ได้ง่าย ชัดเจน และถูกต้องมากขึ้น

นอกจากหลักฐานของไทย ยังมีหลักฐานของต่างชาติที่กล่าวถึงประวัติศาสตร์อยุธยาด้วยที่สำคัญ เช่น จดหมายเหตุ ลา ลูแบร์ เขียนโดยทูตฝรั่งเศสที่เข้ามากรุงศรีอยุธยาสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช สำเนาจดหมายที่ส่งมาเขียนโดยทูตของเปอร์เซียที่เข้ามากรุงศรีอยุธยาสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช หมิงสี่ลู่ (จดหมายเหตุราชวงศ์หมิง) ซิงสี่ลู่ (จดหมายเหตุราชวงศ์ชิง) ของจีน ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับการติดต่อกับกรุงศรีอยุธยาโดยเฉพาะการทูตและการค้าขาย รายงานการค้าของบริษัทต่างชาติ ที่เข้ามาตั้งห้างค้าขายที่กรุงศรีอยุธยา รายงานของมิชชันนารี ที่เข้ามาเผยแผ่คริสต์ศาสนาและได้เล่าเรื่องของไทย ทั้งประวัติศาสตร์ การปกครอง การดำเนินชีวิตของคนไทย เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในเมืองไทย

ส่วนหลักฐานสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์สมัยธนบุรี คือ พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) ซึ่งให้ความรู้เกี่ยวกับสมัยธนบุรีตั้งแต่ก่อนการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ จนถึงสิ้นสุดสมัยธนบุรี พระราชพงศาวดารฉบับนี้แต่งขึ้นก่อนฉบับพระราชหัตถเลขาและได้มีการชำระหรือตรวจแก้ในเวลาต่อมา จึงถือเป็นหลักฐานสำคัญที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสมัยธนบุรีได้เป็นอย่างดี

๒.๒ หลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร

หลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรมีหลายประเภท เช่น พระราชวังเก่าที่พระนครศรีอยุธยา ที่ลพบุรี วัดที่พระนครศรีอยุธยาและที่อื่นซึ่งสร้างในสมัยอยุธยา ศิลปวัตถุสมัยอยุธยา หมู่บ้านชาวต่างชาติที่เข้ามาค้าขายหรือเผยแผ่คริสต์ศาสนา ภาพเขียนเกี่ยวกับชีวิตผู้คน หลักฐานเหล่านี้สามารถใช้ประกอบกับหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรในการศึกษาค้นคว้า ซึ่งจะช่วยให้ประวัติศาสตร์สมัยอยุธยามีความชัดเจนยิ่งขึ้น

เจดีย์วัดใหญ่ชัยมงคล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
จัดเป็นหลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรที่สามารถนำมาใช้ประกอบกับหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรในการศึกษาเรื่องราวสมัยอยุธยาให้มีความกระจ่างชัดเจนยิ่งขึ้น

๓. การประเมินคุณค่าของหลักฐาน

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ดังกล่าวข้างต้น ไม่ว่าจะเป็นหลักฐานประเภทใด ก่อนที่จะศึกษาค้นคว้าจะต้องมีการประเมินคุณค่าเสียก่อน

๓.๑ วิธีการประเมินความน่าเชื่อถือของหลักฐานทางประวัติศาสตร์

การประเมินความน่าเชื่อถือของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ไทย มีข้อควรพิจารณาในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

๑) เป็นของแท้หรือของทำเลียนแบบ ซึ่งดูได้จากวัสดุที่ใช้เขียน รูปแบบตัวเขียนสำนวนภาษา อักษรวิธี เช่น สมัยอยุธยา หลักฐานต่าง ๆ จะเขียนลงบนสมุดข่อยหรือสมุดไทยเป็นส่วนใหญ่ จะไม่นิยมสลักเป็นศิลาจารึก หรือเขียนบนกระดานฝรั่ง

หนังสือสมุดไทยจินตามณี ฉบับจุลศักราช ๑๑๔๔ ซึ่งคัดลอกมาจากจินตามณีฉบับพระโหราธิบดีในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ถือเป็นต้นแบบของหนังสือแบบเรียนไทยที่แต่งขึ้นในสมัยหลัง

๓) วัตถุประสงค์ของการจัดทำ มีข้อพิจารณา คือ เพราะเหตุใดจึงมีการบันทึกเรื่อนั้น ๆ เป็นหลักฐานทางราชการ ซึ่งผู้เกี่ยวข้องที่บันทึกไว้ เช่น ออกพระวิสุทธสุนทรหรือโกษาปาน ได้บันทึกการเดินทางไปเจริญพระราชไมตรีกับฝรั่งเศสในสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ เพราะสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงแต่งตั้งให้เป็นราชทูต โกษาปานจึงจดบันทึกการไปปฏิบัติหน้าที่ บันทึกของโกษาปานถือว่ามีคุณค่าสูงทางประวัติศาสตร์

๒) การศึกษาภูมิหลังของผู้ทำหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง มีประเด็นที่ต้องพิจารณาหลายประการ เช่น เป็นพวกเดียวกัน เป็นศัตรูกันกับบุคคลในเหตุการณ์ เป็นอาลักษณ์ซึ่งมีหน้าที่ในการจดบันทึก หรือเป็นบุคคลทั่วไปเป็นผู้มีความรู้ในเรื่องที่บันทึกหรือไม่ เป็นผู้อยู่ในเหตุการณ์หรือใกล้ชิดกับเหตุการณ์เพียงใด เป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านที่เขียนไว้หรือไม่ มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่เขียนดีเพียงใด เป็นคนไทยหรือชาวต่างชาติ มีทัศนคติทางการเมืองอย่างไร และวางตัวเป็นกลางในทางวิชาการเพียงใด เช่น บันทึกของชาวต่างชาติเกี่ยวกับไทยสมัยอยุธยา มักจะถือว่าชาติของตนเจริญกว่าชาติอื่น

๔) ช่วงระยะเวลาที่จัดทำหลักฐาน มีข้อที่ควรพิจารณา คือ หลักฐานนั้น ๆ จดบันทึกขึ้นในทันทีแบบจดหมายเหตุรายวันหรือบันทึกรายวัน หรือเวลาผ่านไปนานแล้วจึงจดบันทึก การจดบันทึกรายวันย่อมจำได้ดีกว่าการจดบันทึกเมื่อเวลาผ่านไปนานแล้ว ซึ่งอาจมีการหลงลืมได้

๕) รูปลักษณ์ของหลักฐาน มีข้อพิจารณา คือ หากเป็นรายงานทางราชการมักจะกล่าวอย่างกระชับเขียนตามระเบียบ หรือถ้าเป็นบันทึกส่วนตัวจะเขียนตามความรู้สึก เขียนเป็นนิราศมักจะพรรณนาความประทับใจสิ่งที่ได้พบเห็น หรือคิดถึงบุคคลที่เขียนถึง

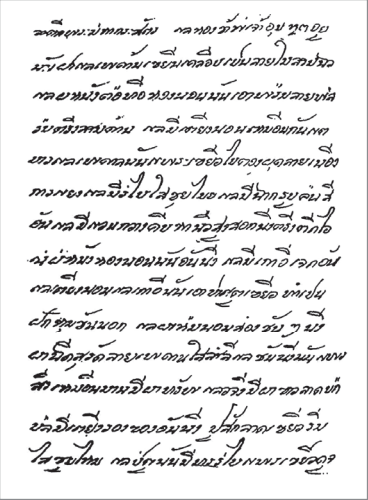
จากข้อพิจารณาทั้งหมดที่กล่าวมาจะช่วยให้ประเมินคุณค่าของหลักฐานว่าหลักฐานใดมีคุณค่ามากกว่ากัน และหลักฐานใดมีความน่าเชื่อถือมากกว่า

๓.๒ การแยกแยะข้อมูลจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เป็นลายลักษณ์อักษรจะมีการเขียนเรื่องราวทางประวัติศาสตร์เรื่องราวที่จดบันทึกไว้ เรียกว่า “ข้อมูล” เมื่อจะใช้ข้อมูลควรต้องดำเนินการ ดังนี้

๑) การแยกแยะระหว่างข้อเท็จจริงกับความคิดเห็น ข้อมูลหรือเรื่องราวทางประวัติศาสตร์นั้นจะมีทั้งข้อเท็จจริงกับความคิดเห็นของผู้เขียน ผู้บันทึก หรือผู้แต่ง “ข้อเท็จจริง” เป็นข้อมูลจากหลักฐานต่าง ๆ ซึ่งอาจตรงกันบ้าง ไม่ตรงกันหรือขัดแย้งกันบ้าง แต่ “ความคิดเห็น” เป็นส่วนที่ผู้เขียน ผู้บันทึกผู้แต่ง หรือผู้ใช้หลักฐาน คิดว่าข้อมูลที่ถูกต้องน่าจะเป็นอย่างไร เป็นส่วนที่ผู้เขียน ผู้บันทึกให้ความเห็นของตน ดังตัวอย่างข้อมูลที่หมอบเกมปีเฟอร์ ชาวเยอรมันที่เดินทางเข้ามายังกรุงศรีอยุธยากับคณะทูตฮอลันดาเมื่อ พ.ศ. ๒๒๓๓ ได้เขียนถึงอาคารบ้านเรือนของชาวต่างชาติในกรุงศรีอยุธยาไว้ว่า “ถนนสายกลางซึ่งแล่นเหนือขึ้นไปยังพระราชวังนั้นมีผู้คนอยู่คับคั่งที่สุด แนนชนิดไปด้วยร้านค้า ร้านช่างศิลป์ และหัตถกรรมต่าง ๆ มีบ้านคนจีน ฮินดูสถานและมัวร์อยู่กว่าร้อยหลัง สร้างด้วยหินรูปทรงเหมือน ๆ กันขนาดเล็กมาก มีสองชั้น หลังคามุงกระเบื้องแบน ๆ มีประตูใหญ่ดูไม่ได้ส่วน...” จากข้อความนี้ “ข้อเท็จจริง” คือ ข้อมูลอาคารบ้านเรือนของคนชาติต่าง ๆ ส่วน “ความคิดเห็น” คือ “ประตูใหญ่ดูไม่ได้ส่วน...” (ปริทัศน์ พิศภูมิวิถี, ๒๕๖๖)

ดังนั้น เมื่อนักเรียนอ่านหนังสือใด ๆ ก็ตาม ไม่ใช่เฉพาะหนังสือประวัติศาสตร์ จะต้องรู้จักแยกแยะข้อเท็จจริงกับความคิดเห็น เพื่อจะได้นำไปศึกษาค้นคว้าต่อไปให้ได้ความจริงหรือใกล้ความเป็นจริงที่สุด

บันทึกรายวันของออกพระวิสุทธสุนทรหรือโกษาปาน หน้า ๑๙ ปัจจุบันอยู่ที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ซึ่งออกพระวิสุทธสุนทร (ปาน) ได้บันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ระหว่างที่คณะราชทูตไทยทำนุกองอยู่ที่ฝรั่งเศสเมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๙

๒) การแยกแยะระหว่างความจริงกับข้อเท็จจริง ข้อมูลหรือเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ เรียกว่า ข้อเท็จจริง คำว่า “ข้อเท็จจริง” แยกออกเป็น ข้อเท็จกับข้อจริง เรื่องราวทางประวัติศาสตร์จึงประกอบด้วยข้อเท็จกับข้อจริงหรือความจริง เช่น เรื่องราวการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๑ (พ.ศ. ๒๑๑๒) การเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ (พ.ศ. ๒๓๑๐) “ความจริง” คือ ไทยเสียกรุงศรีอยุธยาใน พ.ศ. ๒๑๑๒ และ พ.ศ. ๒๓๑๐ ส่วน “ข้อเท็จจริง” คือ ข้อมูลที่เป็นคำอธิบายที่ปรากฏในหลักฐานทั้งหลายว่า ทำไมไทยจึงเสียกรุงศรีอยุธยา เช่น คนไทยเตรียมตัวไม่พร้อม ผู้นำอ่อนแอ เกิดความแตกแยกภายใน มีอาวุธล้าสมัยและมีจำนวนไม่พอเพียง ข้าศึกมีผู้นำที่เข้มแข็งและมีความสามารถสูง คำอธิบายดังกล่าวอาจถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง ซึ่งเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเป็นความจริงหรือไม่เป็นความจริง ดังนั้น จึงเรียกคำอธิบายหรือเหตุผลว่า ข้อเท็จจริง

ดังนั้น ในการศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ นักเรียนจึงต้องค้นคว้าข้อมูลจากหลักฐานหลายแหล่งหรืออ่านหนังสือหลายเล่ม เพื่อจะได้สามารถแยกแยะว่าเรื่องใดเป็นความจริง เรื่องใดเป็นข้อเท็จจริง เรื่องนี้ยังเป็นประโยชน์ในการรับรู้ รับฟังข้อมูลหรือเรื่องราวทั้งหลายในชีวิตประจำวันว่าเรื่องใดควรเชื่อและเรื่องใดไม่ควรเชื่อ

๓.๓ ตัวอย่างการประเมินความน่าเชื่อถือของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ไทย

การศึกษาประวัติศาสตร์ต้องใช้หลักฐานจากหลายทาง หลายแหล่ง หลายฝ่าย โดยเฉพาะฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นั้นๆ ดังตัวอย่างในเรื่องการค้าขายของอยุธยากับชาติตะวันตก หลักฐานไทยในพระราชพงศาวดาร ในกฎหมายตราสามดวง เป็นต้น กล่าวถึงหรือไม่ บันทึกไว้อย่างไร หรือหลักฐานของชาติตะวันตก ซึ่งเข้ามาติดต่อกับค้าขายกับไทยหลายชาติกล่าวไว้ว่าอย่างไรบ้าง ทั้งโปรตุเกส อังกฤษ ฮอลันดา หรือในเรื่องการติดต่อกับจีน หลักฐานมีหรือไม่ หลักฐานจีนกล่าวไว้ว่าอย่างไร เมื่อนำมาใช้นักเรียนควรคำนึงว่าชาวต่างชาติมีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม มีทัศนคติในหลายเรื่องแตกต่างกันกับคนไทย ดังที่กรมศิลปากรเขียนไว้ในคำนำหนังสือที่เป็นหลักฐานของต่างชาติเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยว่า

ตัวอย่าง

“หนังสือนี้... เขียนขึ้นโดยชาวต่างชาติ ซึ่งมีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม และข้อเขียนในบางตอนอาจคลาดเคลื่อนไปจากข้อเท็จจริง อันอาจเกิดจากทัศนคติส่วนตัว ความไม่เข้าใจหรือความเข้าใจผิดของผู้เขียน ผู้อ่านจึงควรใช้วิจารณญาณตลอดจนสอบทานกับเอกสารอื่นๆ ด้วย จึงจะเกิดประโยชน์สูงสุด...”

(ที่มา : รวมบันทึกประวัติศาสตร์อยุธยาของฟาน ฟลิต (วัน วลีต). กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, ๒๕๔๘ หน้า ๔.)

อย่างไรก็ดี มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ไทยหลายเรื่องที่ไม่มีข้อมูลเพียงพอ จึงมีความจำเป็นต้องใช้หลักฐานของชาวต่างชาติ แต่ก็ไม่ควรเชื่อถือในทันทีหรือเชื่อว่าเป็นเรื่องจริง ขอให้ถือว่าเป็นข้อเท็จจริงและต้องตรวจสอบกับหลักฐานอื่น ๆ ในเรื่องเดียวกันด้วย

สำหรับในนี้จะขอยกตัวอย่าง ช่วงเวลาการครองราชสมบัติของพระมหากษัตริย์สมัยอยุธยา มีหลักฐานที่เกี่ยวข้อง คือ พระราชพงศาวดารสมัยอยุธยา ซึ่งมีอยู่หลายฉบับ แต่กล่าวถึงช่วงเวลาไว้มิตรงกัน ซึ่งพระราชพงศาวดารที่นิยมใช้อ้างอิงมาก คือ พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ โดยกล่าวถึงเหตุการณ์ระหว่าง พ.ศ. ๑๙๖๗-๒๑๔๗ ในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเท่านั้น ส่วนเรื่องราวหลังจากนี้ คือ รัชกาลสมเด็จพระเอกาทศรถเป็นต้นมา จำเป็นต้องอาศัยตรวจสอบกับหลักฐานอื่น

ช่วงเวลาการครองราชสมบัติของพระมหากษัตริย์มีความสำคัญมาก เพราะมีความสัมพันธ์กับเหตุการณ์และพระราชกรณียกิจ ถ้าช่วงเวลาการครองราชสมบัติไม่ถูกต้อง เหตุการณ์หรือพระราชกรณียกิจก็อาจเป็นของพระมหากษัตริย์พระองค์อื่นได้ ในการตรวจสอบเรื่องนี้ถ้าหลักฐานของไทยมีความขัดแย้งกัน ก็อาจหาหลักฐานต่างชาติมาช่วยตรวจสอบด้วย ดังตัวอย่าง ช่วงเวลาการครองราชสมบัติของสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาระบุว่า ครองราชสมบัติระหว่าง จ.ศ. ๙๖๔-๙๘๙ (พ.ศ. ๒๑๔๕-๒๑๗๐) เป็นเรื่องที่ควรสงสัย เพราะปีที่ขึ้นครองราชสมบัติ คือ พ.ศ. ๒๑๔๕ ยังอยู่ในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ส่วนหลักฐานของไทย คือ พระราชพงศาวดารหลายฉบับก็กล่าวไว้มิตรงกัน ดังนั้น จึงต้องนำหลักฐานของต่างชาติมาช่วยตรวจสอบ ที่สำคัญคือ หลักฐานของพ่อค้าฮอลันดาที่เข้ามาตั้งห้างค้าขายที่กรุงศรีอยุธยา ได้จดบันทึกไว้ ทำให้ได้ข้อสรุปว่า ช่วงเวลาการครองราชสมบัติของสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม คือระหว่าง พ.ศ. ๒๑๕๔-๒๑๗๑ รวมเวลา ๑๗ ปี

เรื่องน่ารู้

พระราชพงศาวดารอยุธยา

พระราชพงศาวดารอยุธยา เป็นเรื่องราว เหตุการณ์เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์สมัยอยุธยาและพระมหากษัตริย์อยุธยา หากพิจารณาช่วงเวลาแต่งหรือชำระ แบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท ดังนี้

๑. พระราชพงศาวดารที่เชื่อว่ามีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาและได้คัดลอกต่อกันมา ที่สำคัญมี ๓ ฉบับ ได้แก่ พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ และพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับวัน วลีต (ฟาน ฟลิต)

๒. พระราชพงศาวดารที่อาจมีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาแต่มาแต่งเติมหรือชำระเพิ่มเติมในสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ เช่น พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) พระราชพงศาวดารฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน ฉบับตัวเขียน พระราชพงศาวดารกรุงสยามจากต้นฉบับของบริติชมิวเซียม พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับพระจักรพรรดิพงษ์เจ้ากรม (จาด) พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา

(ที่มา : วรพร ภูวงศ์พันธุ์. เบ็ดกรูหลักฐานอยุธยา: หลากหลาย ลุ่มลึก และท้าทาย. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๖๕ หน้า ๔-๑๐.)

๔. การตีความหลักฐาน

๔.๑ ความสำคัญของการตีความทางประวัติศาสตร์

การตีความทางประวัติศาสตร์มีความสำคัญดังต่อไปนี้

๑. เพื่ออธิบายเรื่องราวที่ปรากฏในหลักฐาน เพราะหลักฐานที่ใช้ศึกษาค้นคว้าอาจกล่าวถึงบุคคล สถานที่ หรือเหตุการณ์ไว้สั้น ๆ ซึ่งบุคคลทั่วไปอาจไม่เข้าใจหรือเข้าใจผิดจึงจำเป็นต้องมีคำอธิบาย ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง

“ศักราช ๑๐๔๒ ศักราชกษัตริย์ (พ.ศ. ๒๒๖๓) วัน ๔ ๑๒ ๕ คำ ทรงพระกรุณาตรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมสั่งว่า ให้เอากฎหมายเหตุของพระโอรสเขียนไว้แต่ก่อน แลกฎหมายเหตุซึ่งหาได้แต่หอหนังสือแลเหตุซึ่งมีในพระราชพงศาวดารนั้น ให้คิดเข้าด้วยกันเป็นแห่งเดียว ให้ระดับศักราชกันมาคงเท่าบัดนี้”

(ที่มา : พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์.
กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๗ หน้า ๓.)

จะเห็นว่า ข้อมูลที่คิดมานี้จำเป็นต้องมีคำอธิบาย เริ่มแต่ ๑๐๔๒ คือ จุลศักราช เมื่อเทียบเป็นพุทธศักราช ให้บวกด้วย ๑๑๘๑ คือ พ.ศ. ๒๒๖๓ วัน ๔ ๑๒ ๕ คำ อ่านว่า วันพุธ เดือน ๕ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ตรงกับวันพุธที่ ๑๐ เมษายน ทรงพระกรุณา หมายถึง สมเด็จพระนารายณ์มหาราช กฎหมายเหตุ ในปัจจุบันใช้ว่า จดหมายเหตุ คือ การจดบันทึกเรื่องราว เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยจดหมายเหตุที่จัดไว้มาจากหลายฝ่าย คือ จดหมายเหตุโหร จดหมายเหตุจากหอหนังสือ และจากพระราชพงศาวดาร ให้คัดเอามารวมเป็นเรื่องราวไว้ด้วยกัน โดยเรียงลำดับศักราชก่อนหลังให้ถูกต้อง

เรื่องนำรู้ จดหมายเหตุของบุคคล

จดหมายของบุคคลเป็นจดหมายเหตุประเภทหนึ่งที่พระมหากษัตริย์ เจ้านาย ขุนนาง ทูต พ่อค้าชาวต่างชาติ ทำการบันทึกเรื่องราวที่พบเห็นและคิดว่าสำคัญ บันทึกความรู้สึกส่วนตัว รวมทั้งนโยบายปกครองบ้านเมืองไว้ เช่น จดหมายเหตุโกษาปาน จดหมายเหตุ ลา ลูแบร์ จดหมายเหตุพระราชกิจรายวันในรัชกาลที่ ๕ แม้ว่าจดหมายเหตุจะให้รายละเอียดและความถูกต้องในเรื่องเวลา แต่ก็มีข้อจำกัดว่าหลักฐานเหล่านี้ย่อมสอดแทรกความคิดเห็นของผู้บันทึกลงไปด้วย สำหรับหลักฐานของชาวต่างประเทศซึ่งมีความเชื่อ ความคิด วัฒนธรรมแตกต่างจากไทย จึงควรตรวจสอบให้ละเอียดถี่ถ้วนก่อนนำไปใช้

๑ ๔ คือ คำบอกวันของสัปดาห์ ๑๒ คือ คำบอกข้างขึ้นข้างแรมตามจันทรคติ (ถ้าเป็นข้างขึ้น เขียนตัวเลขไว้เหนือไปยาลน้อยข้างแรม เขียนไว้ใต้ไปยาลน้อย) ๕ คือ คำบอกเดือน เวลาอ่านให้อ่านตามลำดับวันของสัปดาห์ เดือน และข้างขึ้นข้างแรม

๒. เพื่อตีความ วิเคราะห์ความสำคัญของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ซึ่งตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นสามารถวิเคราะห์ความสำคัญได้ ดังนี้

การที่พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์รวบรวมหลักฐานหลายฉบับ ทั้งจดหมายเหตุโหร หนังสือหอหลวง และพระราชพงศาวดาร แล้วนำมาเรียบเรียงตามลำดับศักราชที่เกิดขึ้นก่อนหลังในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จึงทำให้พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์เป็นที่ยอมรับกันว่ามีความถูกต้องทั้งศักราชและเหตุการณ์

๓. เพื่อวิพากษ์ข้อมูลในหลักฐานว่ามีความเที่ยงตรง ไม่ลำเอียง เพราะหลักฐานถูกบันทึกไว้หลากหลาย เช่น เอกสารทางราชการ บันทึกส่วนบุคคล หรือบันทึกของชาวต่างชาติ ที่อาจเขียนขึ้นในมุมมองของชาวต่างชาติ ซึ่งผู้บันทึกอาจรับรู้เพียงบางเรื่อง บางแง่มุม ดังบันทึกของ ลา ลูแบร์ ราชทูตฝรั่งเศสที่เข้ามาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เขียนไว้ว่า “ชาวสยามสุภาพอ่อนน้อมแต่ก็แอบฉลาดแกมโกงไปในเวลาเดียวกัน (ผู้ชาย) เมื่อพ้นกำหนดเกณฑ์ (แรงงาน) แล้วและกลับมาถึงบ้าน ผู้ชายส่วนมากก็ไม่รู้ที่จะทำงานอะไร... พออนุมานได้ว่าชีวิตตามปกติของชาวสยามนั้นดำเนินไปด้วยความเกียจคร้าน...เขาแทบจะไม่ได้ทำงานอะไรเลยเมื่อพ้นจากราชการงานหลวงมาแล้ว” (ลา ลูแบร์, ๒๕๖๕)

๔. ช่วยอธิบายความถูกต้องของหลักฐานได้ เพราะหลักฐานอาจมีการเขียนข้อมูลผิดจากการรับรู้มาผิด จดบันทึกผิด หรือเข้าใจผิด เช่น ในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับวัน วลิต พ.ศ. ๒๑๘๒ ที่เขียนโดยวัน วลิต หัวหน้าสถานีการค้าของฮอลันดาในกรุงศรีอยุธยา ระบุว่า “ลำปาง (เมืองชายแดนระหว่างลานช้างและนครศรีธรรมราช)” ซึ่งเป็นข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง เพราะลำปางอยู่ทางตอนเหนือใกล้กับลานช้าง ส่วนนครศรีธรรมราชอยู่ทางตอนใต้

๕. เพื่ออธิบายหลักฐานให้เข้าใจง่ายขึ้น เช่น เกี่ยวกับตัวบุคคล สถานที่

๔.๒ ตัวอย่างการตีความข้อมูลจากหลักฐาน

๑) หลักฐานที่แสดงเหตุการณ์สำคัญในสมัยอยุธยา เช่น

ตัวอย่างที่ ๑

“ศักราช ๘๐๐ มะเมียศก (พ.ศ. ๑๔๔๑) สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า... เสวยราชสมบัติแลสมเด็จพระรามสารเจ้า ผู้เป็นพระราชกุมารท่านเสด็จไปเมืองที่ศกในโลก ครั้งนั้นเห็นน้ำพระเนตรพระพุทเจ้าพระชนราชตกออกมาเป็นโลหิต”

(ที่มา : พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์.
กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๗ หน้า ๑๓.)

พระพุทธรูปชินราช วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก
สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (ลิไทย)

ข้อมูลที่ยกมาข้างต้นนี้ ระบุ “ศักราช ๘๐๐” ซึ่งเป็นจุลศักราช เมื่อเทียบเป็นพุทธศักราช ตรงกับ พ.ศ. ๑๘๘๑ อยู่ในสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา) ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. ๑๘๖๗-๑๘๘๑ ซึ่งในหลักฐานเรียกว่า “สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า” ส่วน “สมเด็จพระราเมศวร” ทรงเป็นพระราชโอรส (ในหลักฐานเรียกว่า “สมเด็จพระราเมศวรเจ้า”) เมื่อพระชันษาได้ ๗ ปี พระราชบิดาทรงแต่งตั้งให้เป็นพระมหาอุปราช พระราชทานนามพระราเมศวร และให้ไปครองเมืองพิษณุโลก แทนผู้ครองเมืองเดิมที่เป็นเชื้อพระวงศ์สุโขทัย

การตั้งสมเด็จพระราเมศวรไปครองเมืองพิษณุโลกนั้น วุฒิชัย มูลศิลป์ (๒๕๕๔) นักประวัติศาสตร์ ให้ความเห็นว่า มีความสำคัญมากเพราะเป็นจุดเริ่มต้นในการรวมอาณาจักรสุโขทัยให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับอาณาจักรอยุธยา ดังนั้น ข้อความว่า “ครั้งนั้นเห็นน้ำพระเนตรพระพุทธรูปเจ้าพระชินราชตกออกมาเป็นโลหิต” เป็นการเปรียบเทียบถึงการที่ราชวงศ์พระร่วงหมดอำนาจลง และสุโขทัยกลายเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรอยุธยา ทำให้พระพุทธรูปชินราชโสภณศาสดาเจ้าพระเนตรไหลออกมาเป็นโลหิต สมเด็จพระราเมศวรครองเมืองพิษณุโลกจนถึง พ.ศ. ๑๘๘๑ เมื่อพระราชบิดาสวรรคต จึงเสด็จกลับมาครองกรุงศรีอยุธยา ทรงพระนามว่า สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

จากเหตุการณ์ที่สมเด็จพระราเมศวรเสด็จไปครองเมืองพิษณุโลกใน พ.ศ. ๑๘๘๑ ทำให้ที่ผ่านมามีการอธิบายว่าเป็นการสิ้นสุดสมัยสุโขทัย แต่ปัจจุบันมีการอธิบายใหม่ว่าปีสิ้นสุดสมัยสุโขทัย คือ พ.ศ. ๒๐๐๖ เพราะในปีดังกล่าว สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเสด็จไปปกครองที่เมืองพิษณุโลกระหว่าง พ.ศ. ๒๐๐๖-๒๐๓๑ ซึ่งรวมสุโขทัยด้วย และโปรดให้สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๓ พระราชโอรสปกครองกรุงศรีอยุธยา ทำให้เมืองพิษณุโลกกลายเป็นราชธานีอยู่ระยะเวลาช่วงหนึ่ง

ตัวอย่างที่ ๒

(สมเด็จพระนเรศวรมหาราช) “เสด็จทรงช้างต้นพญาไชยยานาภ เสด็จออกรบมหาอุปราช (ที่) ตำบลหนองสำราย... แลได้ขึ้นช้างด้วยพระมหาอุปราชานี้... ครั้งนั้นมหาอุปราชขาดคอช้างตายในที่นั้น”

(ที่มา : พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์.
กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๗ หน้า ๖๕.)
หมายเหตุ : ความในวงเล็บเติมเพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น

ข้อมูลที่ยกมาข้างต้นนี้กล่าวถึงสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเสด็จทรงช้างต้น คือ พระยาไชยยานาภ แล้วนำกองทัพไปต่อต้านกองทัพของพระมหาอุปราชของพม่า สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงชนช้างหรือทำยุทธหัตถีกับพระมหาอุปราช ทรงฟันพระมหาอุปราชด้วยพระแสงของ้าว “ขาดคอช้าง” คือ ทรงฟันพระมหาอุปราชขาดบนคอช้างจนสิ้นพระชนม์

การตีความหรืออธิบายความสำคัญของเหตุการณ์นี้ คือ การได้ชัยชนะด้วยการทำยุทธหัตถี ซึ่งสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงอธิบายว่า ในชมพูทวีปหรืออินเดียถือเป็นคติมาแต่สมัยโบราณว่าการชนช้างเป็นยอดความสามารถของนักรบ ด้วยเป็นการต่อสู้กันตัวต่อตัว และแพ้ชนะกันด้วยความกล้าหาญและความชำนาญในการขี่ช้างชน ดังนั้น ถ้าหากพระมหากษัตริย์พระองค์ใดทรงทำยุทธหัตถีชนะก็ถือว่ามีความเกียรติยศสูงสุด ถึงผู้แพ้ก็ยกย่องว่าเป็นนักรบแท้

ด้วยความสำคัญของการได้ชัยชนะในการทำยุทธหัตถีของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ในปัจจุบันรัฐบาลจึงกำหนดให้วันทำยุทธหัตถี ซึ่งคำนวณได้ว่าตรงกับวันที่ ๑๘ มกราคม (พ.ศ. ๒๑๓๕) เป็นวันกองทัพไทย

๒) หลักฐานที่แสดงเหตุการณ์สำคัญในสมัยธนบุรี เช่น

ตัวอย่าง

“ครั้งนั้นยังหาผู้จะทำนาไม่ได้ อาหารก็ขาด ข้าวสารก็ขาดถึงละ ๓ บาทบ้าง ถึงละตำลึงหนึ่งบ้าง ถึงละ ๕ บาทบ้าง ยังทรงพระกรุณาด้วยปรัชญาญาณอดสำหรัเลี้ยงสัตว์โลกทั้งปวง... แลพระราชทานวัดถาลังการณเสื้อผ้าเงินตราจะนับประมาณมิได้ จนทุกขพระทัยออกพระโอษฐ์ว่า บุคคลผู้ใดเป็นอาทิตยเทวดา บุคคลผู้มีฤทธิ์ มาประสิทธิ์ มากระทำให้ข้าวปลาอาหารบริบูรณ์ขึ้น ให้สัตว์โลกเป็นสุขได้ แม้ผู้นั้นจะปรารถนาพาหาแห่งเราข้างหนึ่ง ก็อาจตัดบริจาคนั้นได้ ความกรุณาเป็นความสัตย์ละ”

(ที่มา : พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม).
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศรีปัญญา, ๒๕๕๑ หน้า ๕๕.)

ข้อมูลที่ยกมานี้เป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งในประวัติศาสตร์ธนบุรี ครั้งนั้น หมายถึง พ.ศ. ๒๓๑๑ เมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงย้ายราชธานีมาอยู่ที่กรุงธนบุรีแล้ว ทรงพบว่าราษฎรอดอยากเพราะทำนาไม่ได้ เนื่องจากมีสงครามต่อเนื่องกันมา ๒-๓ ปี ข้าวมีราคาแพงมากเรือสำเภาที่บรรทุกข้าวสารเข้ามาขาย ขายถึง (๑๕ กิโลกรัม) ละ ๓-๕ บาท ซึ่งนับว่าแพงมาก สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงสงสารราษฎรทั้งหลายจึงทรงซื้อข้าวสารแจก รวมทั้งเสื้อผ้า และเงินตราเป็นจำนวนมาก และทรงมีพระราชดำรัสว่า ถ้าผู้ใดที่มีฤทธิ์ เช่น เทวดา สามารถทำให้ข้าวปลาอาหารบริบูรณ์ คือ มีพอกับความต้องการ ทำให้คนทั้งหลายมีความสุข แม้ว่ามีผู้มีฤทธิ์นั้นต้องการแขนข้างหนึ่งของพระองค์ ก็ทรงยินดีตัดบริจาคนั้นให้

เรื่องความอดอยากขาดแคลนข้าวปลาอาหารถือเป็นเรื่องใหญ่ใน ๒-๓ ปีแรกของสมัยธนบุรี สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงแก้ปัญหาโดยให้พ่อค้าต่างชาตินำข้าวบรรทุกเรือสำเภามาขาย ทรงซื้อข้าวจากพ่อค้าสำเภาจีนในราคาแพง แล้วพระราชทานให้แก่บรรดาข้าราชการ ทหาร พลเรือน คนละ ๑ ถึงต่อ ๒๐ วัน รวมทั้งซื้อเสื้อผ้าแจกราษฎร ตลอดจนทรงส่งเสริมให้ราษฎรรวมทั้งขุนนางข้าราชการทำนาปีละ ๒ ครั้ง ทั้งนาปีและนาปรัง เพื่อให้มีข้าวเพียงพอกับความต้องการ

๕. การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล นักเรียนควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล และตัวอย่างการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากหลักฐานที่ยกมาให้ศึกษาจนเกิดความเข้าใจ

๕.๑ ความสำคัญของการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่มีการค้นคว้ามาจากหลายแหล่ง ใช้หลักฐานที่มีบุคคลหลายฝ่ายเขียนถึง หรือแม้แต่มากจากแหล่งเดียว ต้องมีการวิเคราะห์ คือ แยกแยะในส่วนที่เป็นความจริง ข้อเท็จจริง ความคิดเห็นของผู้บันทึก วิเคราะห์ความสำคัญของข้อมูลในประเด็นต่าง ๆ เช่น สาเหตุ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ผลที่เกิดขึ้นทั้งระยะสั้นและระยะยาว

สำหรับความสำคัญของการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล มีดังต่อไปนี้

ความสำคัญของการวิเคราะห์ข้อมูล

๑. เพื่อแยกข้อมูลในส่วนที่เป็นข้อเท็จจริงจากหลักฐาน กับความคิดเห็นของบุคคล
๒. เพื่อแยกข้อมูลที่มีข้อเท็จจริงตรงกัน สนับสนุนกัน กับข้อมูลที่แตกต่างหรือคัดค้าน
๓. เพื่อแยกข้อมูลที่ต่อเนื่อง ที่เป็นความเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์

ความสำคัญของการสังเคราะห์ข้อมูล

๑. เพื่อจัดรวมข้อมูลที่เป็นเรื่อง เป็นประเด็น หรือเป็นหัวข้อเดียวกันไว้ด้วยกัน ทั้งที่เป็นข้อมูลสนับสนุนและขัดแย้ง แตกต่าง เพื่อความสะดวกในการนำเสนอ
๒. เพื่อจัดลำดับเหตุการณ์ ความต่อเนื่อง ความเปลี่ยนแปลงของข้อมูล เพื่อความสะดวกในการนำเสนอ
๓. เพื่อจัดรวมความคิดเห็นส่วนตัว ซึ่งเป็นผลจากการอ่าน ค้นคว้าข้อมูลจากหลักฐานต่าง ๆ เพื่อจะได้นำเสนอต่อไป

๕.๒ ตัวอย่างการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากหลักฐาน

๑) เอกสารสมัยอยุธยา เช่น

ตัวอย่างที่ ๑

“กรุงศรีอยุธยาจึงเป็นสถานที่ที่ผู้คนเดินทางเข้ามาค้าขายทั้งโดยทางบกและทางน้ำ มีชาติต่างๆ จากเอเชียและพวกพ่อค้าคริสเตียน... พระเจ้าแผ่นดินและพระอนุชาของพระองค์ทรงสั่งเรือลำหนึ่งบรรทุกสินค้า มีค่าผ่านตะนาวศรีไปยังไซ่ง่อนทุกปี ทั้งทรงสั่งไปยังกวางตุ้ง กับทรงสั่งเรือสำเภา ๒ หรือ ๓ ลำไปยังที่อื่นๆ ในประเทศจีน...”

(ที่มา : รวมบันทึกประวัติศาสตร์อยุธยาของฟาน ฟลิต (วัน วลิต). กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, ๒๕๔๘ หน้า ๑๔๐-๑๔๓.)

ตัวอย่างที่ ๒

“คนจีนมีส่วนทำการค้ามากอยู่ในประเทศสยาม... มีสำเภาเข้ามาไม่ต่ำกว่าปีละ ๑๕ ถึง ๒๐ ลำ บรรทุกสินค้าดี ๆ มาจากประเทศจีนและประเทศญี่ปุ่น และมีแหล่งที่แลกเปลี่ยนสินค้ามาก”

(ที่มา : นิโกลาส์ แชรแวงส. ประวัติศาสตร์ธรรมชาติและการเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม (ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช). สันต์ ท. โกมลบุตร แปล พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศรีปัญญา, ๒๕๕๐ หน้า ๗๖.)

ตัวอย่างข้อมูลจากหลักฐานทั้ง ๒ เรื่อง แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองทางการค้าขายของกรุงศรีอยุธยา เพื่อการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเพิ่มเติมจากหลักฐานของไทย เช่น กฎหมายตราสามดวง พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับวัน วลิต ซึ่งเป็นหัวหน้าพ่อค้าบริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดาหรือเนเธอร์แลนด์ ประจำที่กรุงศรีอยุธยา หลักฐานนี้เขียนขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๑๘๐ ตรงกับสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ส่วนนิโกลาส์ แชรแวงส ชาวฝรั่งเศส เคยพำนักอยู่ที่กรุงศรีอยุธยาถึง ๔ ปี ตรงกับสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ข้อมูลจากหลักฐานทั้ง ๒ เรื่อง จึงแสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองทางการค้าของกรุงศรีอยุธยา โดยเฉพาะในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททองและสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้เป็นอย่างดี จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลทั้งหลาย จะทำให้เห็นความคึกคักของตลาดค้าขายที่มีพ่อค้าต่างชาติจากหลายชาติเข้ามาค้าขาย เช่น เรือสำเภาจีน หนึ่งในหลักฐานของไทย เช่น กฎหมายตราสามดวง กล่าวถึง “กำนันตลาด” หรือเจ้าหน้าที่ของไทยควบคุมการซื้อขายในตลาด ไม่ให้มีการขายสินค้าแพงเกินไป ทำเรื่องมีเรือจอดเรียงราย บรรทุกสินค้าไปขายยังต่างประเทศ ทั้งในทวีปเอเชียและทวีปยุโรป หลักฐานดังกล่าวยังให้ข้อมูลที่เป็นรายละเอียดของสินค้าจำนวนมากด้วย ข้อมูลจากหลักฐานดังตัวอย่างจึงใช้ในการวิเคราะห์และสังเคราะห์เรื่องการค้าขายของกรุงศรีอยุธยาได้เป็นอย่างดีและในลักษณะที่ให้ข้อมูลที่เป็นรายละเอียดมากขึ้น

๒) เอกสารสมัยธนบุรี เช่น

ตัวอย่าง

“ข้อหนึ่ง ทูตาทตพระนครศรีอยุธยาคุมเครื่องราชบรรณาการออกไปแต่ก่อนต้องขังใส่ตึกกลั่นแกล้วไว้
(ที่) กรุงจีนทุกครั้ง ไม่ได้เที่ยวเตร่ ข้อนี้นทราบถึงสมเด็จพระเจ้ากรุงต้าฉิงผู้ใหญ่หรือไม่ กล่าวจะกบฏประทุษร้าย
ประการใด พระนครศรีอยุธยา ใคร่แจ้ง ข้อหนึ่ง”

(ที่มา : สัมพันธภาพระหว่างไทย-จีน. กรุงเทพมหานคร : กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๒๑ หน้า ๗.)

ข้อความที่ยกมาข้างต้นเป็นส่วนหนึ่งของพระราชสาส์นคำหับ^๒ ที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชส่งไปถวายจักรพรรดิเฉียนหลงแห่งราชวงศ์ชิงที่ปกครองประเทศจีนขณะนั้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๔ เป็นหลักฐานที่เขียนเป็นภาษาไทย และเป็นของไทยฉบับเดียวเกี่ยวกับเรื่องความสัมพันธ์ไทย-จีนสมัยอยุธยา สมัยธนบุรี หลักฐานในเรื่องนี้เกือบทั้งหมดเป็นของจีนที่จีนเก็บรักษาไว้

ในสาระสำคัญ คือ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงบอกกล่าวในลักษณะต่อว่าจีนที่ไม่ให้เกียรติแก่บุคคลในคณะทูตไทยที่ไปถวายบรรณาการ โดยให้อยู่แต่ในที่พักและใส่กุญแจขังไว้เหมือนเป็นนักโทษ ทำให้ราชทูตและคณะไม่ได้ออกไปดูสภาพบ้านเมือง วิถีชีวิตของผู้คน วัฒนธรรมประเพณีจีน การที่จักรพรรดิจีนกักขังราชทูตและคณะเป็นเพราะเหตุใด หรือทางการเงินกล่าวว่าคณะราชทูตไทยจะเป็นกบฏคิดประทุษร้ายจีน สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงกล่าวในตอนท้ายว่า เรื่องนี้จักรพรรดิจีนทรงทราบหรือไม่

ภาพวาดจักรพรรดิเฉียนหลงแห่งราชวงศ์ชิง ซึ่งในสมัยธนบุรีได้มีการส่งพระราชสาส์นไปถวายพระองค์เพื่อให้ทรงรับรองฐานะกษัตริย์พระองค์ใหม่

ในพระราชสาส์นของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชยังมีข้อความต่อว่าทางการเงินอีกหลายข้อ และทรงถามในท้ายข้อว่าเรื่องนี้จักรพรรดิจีนทรงทราบหรือไม่ อย่างไรก็ตามดีในพระราชสาส์นตอบของจักรพรรดิจีนไม่ได้กล่าวถึงเรื่องเหล่านี้ ดังนั้น จึงควรแก่การวิเคราะห์ข้อมูลหลายประการ ดังนี้

๑. แสดงให้เห็นบทบาทของไทยในความสัมพันธ์กับจีน คือ มีความเป็นตัวของตัวเอง ไม่ได้ยอมจีนทุกอย่าง หรือเกรงกลัวจีนจนไม่กล้าหักท้วงอะไร

๒. แสดงให้เห็นถึงความกล้าหาญ การรักษาผลประโยชน์ของบ้านเมือง

๓. เมื่อเปรียบเทียบกับพระราชสาส์นของจักรพรรดิเฉียนหลงที่ตอบมาในปีเดียวกัน (แต่มาถึงไทยเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงขึ้นครองราชสมบัติแล้ว) จะพบว่ามีความบางข้อในพระราชสาส์นของทางการจีนตรงกับที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงบอกกล่าวให้จักรพรรดิจีนทรงทราบ แต่บางข้อก็ไม่ได้กล่าวถึงไว้ และที่น่าศึกษาค้นคว้าต่อไปคือ ลักษณะความสัมพันธ์ไทย-จีนมีความแตกต่างจากความสัมพันธ์จีน-ญวน จีน-เกาหลี หรือไม่อย่างไร

๔. พระราชสาส์นคำหับนี้แสดงให้เห็นบุคลิกภาพของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้เป็นอย่างดี ได้แก่ มีความกล้าหาญ เด็ดเดี่ยว ตรงไปตรงมา รักษาผลประโยชน์ของบ้านเมือง และไม่ได้ยอมจีนทุกอย่าง

จึงกล่าวได้ว่า เพียงข้อมูลจากหลักฐานไม่มากก็สามารถที่จะนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อความเข้าใจเอกสารหลักฐานนั้น ๆ ได้ชัดเจนและถูกต้อง

กล่าวโดยสรุป ในการศึกษาประวัติศาสตร์ หลักฐานมีความสำคัญมากโดยเฉพาะหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร หลักฐานชั้นต้นหรือหลักฐานปฐมภูมิ แต่ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ก็ควรใช้หลักฐานอื่นๆ ประกอบด้วย ทั้งหลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร หลักฐานชั้นรองหรือหลักฐานทุติยภูมิ เพื่อให้ได้ข้อมูลหรือเรื่องราวที่สมบูรณ์มากขึ้น อย่างไรก็ตามในการใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์ใดๆ ก็ตามจะต้องมีการตรวจสอบ ประเมินความน่าเชื่อถือ มีการตีความหลักฐาน วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลจากหลักฐาน ความสอดคล้อง ความขัดแย้งหรือแตกต่างกันของข้อมูล ความต่อเนื่อง ความเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์จากข้อมูลที่ศึกษา เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ที่ถูกต้อง น่าเชื่อถือ และจะเกิดความสะดวกในการเรียบเรียงนำเสนอเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ต่อไป

^๒ พระราชสาส์นคำหับ หมายถึง พระราชสาส์นที่เขียนบนกระดาษสีเหลืองหรือสีส้มด้วยอักษรจีน เป็นพระราชสาส์นเคียงคู่หรือกำกับไปพร้อมพระราชสาส์นสุพรรณบัฏ

?คำถาม ประจำหน่วยการเรียนรู้

๑. หลักฐานทางประวัติศาสตร์ทั้งหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรและไม่ใช่ลายลักษณ์อักษร มีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด
๒. ในการศึกษาประวัติศาสตร์ จำเป็นหรือไม่ที่ต้องศึกษาจากหลักฐานประเภทอื่นๆ ประกอบกัน แทนที่จะใช้หลักฐานเพียงประเภทเดียว
๓. ในการประเมินคุณค่าของหลักฐาน มีข้อควรพิจารณาอะไรบ้าง
๔. การตีความหลักฐานมีความสำคัญต่อการศึกษาศาสตร์อย่างไร
๕. เพราะเหตุใดจึงต้องมีการแยกแยะหลักฐานระหว่างข้อเท็จจริงกับความคิดเห็น และความจริงกับข้อเท็จจริงในการศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์

กิจกรรม การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

นักเรียนปฏิบัติกิจกรรม ดังนี้

๑. แบ่งกลุ่มตามความเหมาะสม แล้วร่วมกันสืบค้นหลักฐานทางประวัติศาสตร์สมัยอยุธยาหรือสมัยธนบุรีที่สนใจจากแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ มาอย่างน้อย ๕ ตัวอย่าง (คละกันทั้งหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรและหลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร)
๒. นักเรียนในกลุ่มอภิปรายร่วมกันถึงปัญหาหรืออุปสรรคในระหว่างการสืบค้นข้อมูล จากนั้นร่วมกันนำหลักฐานที่สืบค้นได้มาตรวจสอบความน่าเชื่อถือในลักษณะต่างๆ แล้วนำหลักฐานที่พิจารณาแล้วว่ามีความน่าเชื่อถือมาวิเคราะห์ โดยแยกแยะระหว่างข้อมูลกับความคิดเห็น ความจริงกับข้อเท็จจริง และตีความข้อมูล พร้อมทั้งร่วมกันอภิปรายสรุปเรื่องราวที่ได้จากหลักฐาน
๓. นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอข้อสรุปที่ได้จากการประเมินความน่าเชื่อถือ การวิเคราะห์ตีความ มานำเสนอหน้าชั้นเรียนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

สมรรถนะสำคัญสำหรับผู้เรียน

ความสามารถด้าน	✓ การสื่อสาร
✓ การคิด	✓ การแก้ปัญหา
✓ การใช้ทักษะชีวิต	✓ การใช้เทคโนโลยี